EFICIENTIZAREA PRACTICILOR DE ARBITRAJ ÎN REPUBLICA MOLDOVA PRIN ALINIEREA LA STANDARDELE STATELOR MEMBRE ALE UE PENTRU RESPECTAREA DREPTURILOR OMULUI

ENHANCING ARBITRATION PRACTICES IN MOLDOVA: LESSONS FROM EU MEMBER STATES' LEGAL FRAMEWORKS TO ACHIEVE HIGHER HUMAN RIGHTS STANDARDS"

CZU: 341.63:341.23:341.231.14 **https://doi.org/10.59295/spd2024j.37**

Diana LAZĂR,
ORCID: 0000-0003-2615-203X
e-mail: di_lazar@yahoo.com
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *This paper investigates the enhancement of international arbitration practices in Moldova, focusing on aligning with EU standards to improve human rights observance. It addresses the challenges within Moldova's arbitration framework, such as legal inconsistencies and enforcement delays, and suggests adopting successful EU countries' models to advance its legal system. The international efficiency of the international commercial arbitration is a gateway to integrating both, justice and trade sectors of EU. The measures include legal framework improvements as well as interventions fostering capacity building and knowledge around international arbitration. This approach aims to foster a stable and attractive business environment through enhanced transparency, efficiency, and justice accessibility.*

Keywords: *international commercial arbitration, streamlining, standards, European Union.*
Cuvinte-cheie: *arbitraj comercial internațional, eficientizare, standarde, uniunea europeană.*

INTRODUCERE

În peisajul juridic internațional contemporan, arbitrajul comercial internațional se afirmă ca un instrument esențial pentru soluționarea eficientă și echitabilă a disputelor transfrontaliere. Oferind o alternativă agilă la soluționarea tradițională a litigiilor în instanțele naționale, acest mecanism de rezolvare a disputelor este îmbrățișat pe larg în comunitatea internațională a comercianților datorită flexibilității sale și capacității de a oferi soluții personalizate pentru nevoile specifice ale entităților comerciale globale. Convenția de la New York din 1958, ratificată de peste 160 de state, inclusiv Republica Moldova, precum și toate statele membre ale Uniunii Europene, subliniază universalitatea și acceptarea largă a arbitrajului ca formă preferată de justiție privată, garantând recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine cu un minim de intervenție statală și setând un standard de referință global și pan-european. Uniunea Europeană și statele sale membre dispun de unul din cele mai robuste sisteme de reglementare și implementa-

re a arbitrajului comercial internațional, care trebuie să devină un reper pentru Republica Moldova în procesul său de integrare europeană.

Un asemenea demers va conduce la asigurarea unui mediu de afaceri atractiv și sigur, care să poată stimula investițiile străine și să sprijine dezvoltarea economică durabilă, iar Republica Moldova ar putea să își întărească poziția ca hub regional pentru soluționarea litigiilor comerciale, alături de România și Ucraina, oferind astfel o garanție suplimentară pentru drepturile și interesele investitorilor internaționali, dar și beneficiind de competențele juriștilor din Republica Moldova atât în materie de drept cât și în materie lingvistică.

MATERIALE ȘI METODE

Studiul utilizează o abordare metodologică multidisciplinară, incluzând analiza comparativă a legislației naționale moldovenești și a reglementărilor internaționale în domeniul arbitrajului. Prin analiză sistematizare și generalizare, cercetarea identifică domenii de intervenție bazate pe standardele europene și propune direcții pentru stabilirea priorităților locale în Moldova, în contextul aderării la Uniunea Europeană și dinamizării comerțului transfrontalier.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Alinierea instituției arbitrajului comercial internațional și a practicilor subsecvente privind aceasta la standardele țărilor membre ale Uniunii Europene va transforma arbitrajul într-un instrument strategic pentru justiția comercială în Moldova, promovând principii de transparență, eficiență și acces la justiție. Astfel, nu doar că se va ralia Moldova la practicile europene și internaționale, dar se vor crea premisele necesare pentru un sistem juridic adaptat nevoilor secolului 21, contribuind direct la stabilitatea și predictibilitatea mediului de afaceri. Acesta este un pas esențial în procesul de integrare europeană și în fortificarea statului de drept în Republica Moldova, facilitând astfel accesul la mecanisme de rezolvare a disputelor conforme cu cele mai înalte standarde internaționale.

În Republica Moldova, cadrul legislativ ce reglementează arbitrajul comercial internațional este detaliat prin mai multe acte normative, care sunt, per general, armonizate sistemului global al instituției arbitrale și principiilor specifice acesteia. Prin dicotomia creată de Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional nr. 24-XVI și Legea privind arbitrajul nr.23-XVI din 22 februarie 2008 se formează, oarecum, un cadru specific instituției arbitrajului comercial internațional, alături de cel intern, fiind transpusă aproape *ad-literam* Legea-model UNCITRAL cu privire la arbitrajul comercial internațional. Acest context deschide oportunitatea de a implementa atitudini speciale în partea de instrumentare a procedurilor ce țin de arbitrajul comercial internațional, așa cum este cazul în unele state ale Uniunii Europene, cu precădere în Franța. Totodată, fiind semnatară a celor mai fundamentale tratate internaționale pentru instituția arbitrală, inclusiv Convenția de la New York din 1958 privind recunoașterea și execu-

tarea sentințelor arbitrale străine, Convenția de la Geneva europeană privind arbitrajul din 1961, Convenția privind reglementarea diferendelor legate de investiții între state și cetățenii altor state (Convenția ICSID), Republica Moldova afirmă angajamentul său la garantarea efectelor arbitrajului comercial internațional. Acestea sunt susținute, în mare parte, de normele Codului Civil și Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.

Totuși, exista unele incoerențe și incompatibilități în dreptul național care contravin principiilor sistemului Convenției de la New York din 1958, cauzate de divergența termenilor utilizați și a impreciziei normelor naționale. În plus, studiile realizate arată că practica judiciară în domeniul arbitrajului dar și a recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine este destul de limitată în Republica Moldova[1, p.52]. Chiar dacă în zecile de cazuri înregistrate în ultimii ani în instanțele de drept comun se atestă o atitudine pro-arbitraj și pro-eficacitate a instanțelor naționale, totuși, se întâlnesc încă interpretări și aplicări eronate a normelor tratatelor internaționale în materie de arbitraj. Totodată, practica în domeniul arbitrajului comercial internațional este atât de restrânsă [2, p.20-21] încât se poziționează ca o excepție de la accepțiunea mai des-întâlnită în cadrul arbitrajului intern, ceea ce creează o transpunere a acestora și pe litigiile comerciale internaționale supuse soluționării. Se poate deduce, prin urmare, o cunoaștere limitată a specificului arbitrajului comercial internațional, a interacțiunii acestuia și dreptul național, inclusiv în materia eficacității sentințelor arbitrale străine și a standardelor Convenției de la New York din 1958, dar și privind ordinea publică, elementele de drept internațional privat, etc.

La nivelul Uniunii Europene, legislația privind arbitrajul comercial internațional este mai puțin centralizată, dat fiind că UE nu a emis directive sau regulamente care să reglementeze direct arbitrajul comercial internațional. Totuși, există mai multe instrumente normative care creează un context regulatoriu congruent, inclusiv:

1. Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I). Regulamentul are ca obiect stabilirea unor reguli uniforme privind conflictul de legi, asigurând predictibilitatea și coerența în alegerea legii aplicabile contractelor transfrontaliere, oferind astfel un cadru clar pentru contractele comerciale internaționale.
2. Regulamentul (CE) nr. 864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor extracontractuale (Roma II). Acest regulament stabilește norme uniforme pentru determinarea legii aplicabile în cazurile de delict, cum ar fi neglijența sau daunele, facilitând astfel gestionarea litigiilor transfrontaliere de natură non-contractuală în cadrul Uniunii Europene.
3. Directiva 2008/52/CE privind anumite aspecte ale medierii în materie civilă și comercială. Chiar dacă se concentrează pe mediere, această directivă încurajează utilizarea metodelor alternative de soluționare a litigiilor în UE, ceea ce se poate include și procedurile arbitrale.

4. Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (Bruxelles I reformat). Deși acest regulament se concentrează pe hotărârile judecătorești, principiile sale de recunoașterea și executarea pot oferi un cadru util pentru discuții legate de arbitraj, în contextul în care hotărârile arbitrale sunt tratate sub anumite aspecte în mod similar cu hotărârile judecătorești.
5. Regulamentul (UE) nr. 655/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 15 mai 2014 de instituire a procedurii pentru ordinul european de conservare a conturilor bancare în vederea facilitării recuperării transfrontaliere a creanțelor în materie civilă și comercială. Aceasta permite creditorilor să blocheze fonduri în conturile bancare ale debitorilor din alte state membre, asigurându-se că recuperarea datoriilor este mai eficientă în UE, facilitând astfel recuperarea creanțelor transfrontaliere în materie civilă și comercială.

Această politică europeană este sugestivă, *per se,* or evitând stabilirea unui cadru normativ comprehensiv specific pentru arbitrajul comercial internațional, se lasă reglementările acestei materii la discreția statelor membre și în concordanță cu convențiile internaționale[3, p.8]. Aceasta încurajează statele membre să asigure un standard minim de eficiență, grație tratatelor internaționale, dar totodată le încurajează să promoveze sisteme stimulatorii care vin să complementeze politica acestora în domeniul comerțului internațional sau să devină sedii preferate pentru arbitrajele comerciale internaționale.

Analiza diferitelor cadre juridice ale statelor membre UE evocă o diversitate în abordarea arbitrajului. Franța, de exemplu, este cunoscută pentru abordarea sa liberală, având una dintre cele mai favorabile reglementări arbitrale[4, P.8], care promovează Parisul ca un centru major pentru arbitrajul internațional. Acest liberalism se reflectă în modul în care legislația franceză facilitează procedurile de arbitraj, minimalizând intervenția judiciară în evaluarea și executarea deciziilor arbitrale. Codul civil al Franței susține dicotomia între reglementarea arbitrajului intern și cel internațional, care oferă un regim mult mai favorabil eficacității arbitrajului comercial internațional, chiar comparativ cu Convenția de la New York din 1958. În Suedia, abordarea arbitrajului este marcată de un cadru legislativ bine definit și de o tradiție de neutralitate și eficiență. Suedia este recunoscută ca fiind un centru important pentru arbitrajul internațional, datorită legii suedeze privind arbitrajul care oferă un proces simplificat și eficient, cu interferențe judiciare minime. De asemenea, Suedia găzduiește unul dintre cele mai prestigioase instituții de arbitraj, Institutul de Arbitraj de la Stockholm (SCC), care administrează o gamă largă de cazuri, inclusiv cele complexe de comerț internațional și investiții, fiind totodată de decenii o platformă de soluționare pentru litigiile în care părțile sunt din est și, respectiv, din vestul Europei. La fel, sistemele normative și setul de practici inveterate în arbitrajele internaționale din Olanda, sau Austria se poziționează drept central-europene, echilibrate dar cu un puternic accent asupra confidențialității și specializărilor în unele materii specifice, precum transporturile internaționale, construcții-montaj, etc. În contrast, alte state membre, precum Belgia, Italia, pot avea o practică mai nuanțată, impunând condiții

mai stricte pentru recunoașterea sentințelor arbitrale, totuși păstrând un cadru previzibil coerent tratatelor internaționale și principiilor arbitrajului comercial internațional.

În contextul Republicii Moldova, armonizarea legislației naționale cu directivele europene dar și standardele statelor europene în materia de arbitraj este esențială nu doar pentru integrarea în structurile europene, ci și pentru îmbunătățirea eficienței arbitrajului ca mijloc de acces la justiție. Moldova, ca stat parte la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, este obligată să garanteze dreptul la un proces echitabil, un principiu fundamental care trebuie reflectat și în procedurile de arbitraj. Armonizarea legislativă și a practicilor ar crește transparența, predictibilitatea și accesibilitatea arbitrajului, consolidând statul de drept și încrederea investitorilor în mecanismele judiciare alternative. Or, arbitrajul, prin natura sa privată și procedurală specifică, trebuie să asigure că toate părțile implicate beneficiază de un proces echitabil și transparent, și dispun de toate garanțiile în acest sens. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit în mai multe rânduri că toate părțile trebuie să beneficieze de un „proces echitabil”, așa cum este garantat de articolul 6, inclusiv în arbitraj. În cazul *Suovaniemi și alții vs. Finlanda*, CEDO a subliniat că, indiferent de natura privată a arbitrajului, statele trebuie să asigure că procedurile arbitrale respectă drepturile fundamentale ale părților, iar în decizia CEDO în cazul *Tabbane vs. Elveția* a ilustrat importanța accesului la justiție, stipulând că procedurile de arbitraj trebuie să fie accesibile și să nu impună obstacole disproporționale în calea accesului la un asemenea tribunal. În același registru, Înalta Curte a statuat că statele sunt obligate să asigure în mod previzibil recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, iar omisiunea în acest sens poate constitui violare a art.6(1)[5].

CONCLUZII

Transpunerea standardelor și bunelor practici consacrate în UE în domeniul arbitrajului internațional poate fi realizată atât prin ameliorarea cadrului normativ, dar și prin activități destinate fortificării instituției arbitrajului comercial internațional. În sens normativ, legislația Republicii Moldova în materie de arbitraj trebuie să excludă incoerențele terminologice între principalele acte normative, precum și o aliniere mai coerentă la standardele Convenției de la New York din 1958. Excluderea dicotomiei între legea cadru privind arbitrajul și Legea cu privire la arbitrajul comercial internațional nu este o panacee, autorul fiind pentru menținerea unei legi speciale relative domeniului comerțului internațional, dar cu o aliniere și o coerență mai înaltă între actele normative în domeniu. Cele mai esențiale măsuri de impact vor ține, însă, de creșterea capacității și cunoașterii în materie de arbitraj internațional. Specializarea și formarea continuă a arbitrilor, inclusiv cu unele certificări ar putea servi drept măsură tranzitorie. Elaborarea unor compendii analizate a practicilor arbitrale, atât din Republica Moldova dar și ale altor instituții permanente de arbitraj, ar putea deveni instrumente de ghidare a specialiștilor în domeniu. La fel, activitatea de instruire a judecătorilor, avocaților, dar și a mediului de afaceri va complementa fortificarea instituției arbitrajului. Ghidurile internaționale

privind aplicarea Convenției de la New York, privind ordinea publică, confidențialitatea sau conflictele de interese, sunt doar câteva resurse utile pentru diseminare și utilizare pentru uniformizarea practicii arbitrale și a practicii judiciare [6]. Implementarea unui program de schimburi profesionale între arbitrii din diferite state membre, seminare și ateliere practice vor accelera împărtășirea celor mai bune practici și vor încuraja un standard uniform în cadrul arbitrajului internațional practicat în Europa.

Implementarea sistemică și coroborată a acestor propuneri pot contribui semnificativ la creșterea încrederii în arbitraj ca alternativă viabilă și eficientă la litigiul în instanță, sprijinind principiile de acces la justiție și de respectare a drepturilor omului, și vor accelera integrarea Republicii Moldova în spațiul Uniunii Europene, atât pe filiera sectorului justiției, cât și în cea a comerțului internațional și circuitului de mărfuri, servicii, valori și cunoștințe.

REFERINȚE

1. LAZĂR, D., Aspecte și particularități privind recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrajelor comerciale internaționale pe teritoriul Republicii Moldova. În: *Revista Națională de Drept,* Nr.10-12, p.43-54, 2019, ISSN 1811-0770
2. BERD, IDLO. *Evaluarea legislației și practicii arbitrale din Republica Moldova*. Chisinau, 2021, 90 p.
3. OJIEGBE Ch., *International Commercial Arbitration in the European Union. Brussels I, Brexit and Beyond.* Centre for Private International Law, University of Aberdeen, United Kingdom, 320 p.
4. FERARI F., ROSENFELD F. KEINER C. *Arbitrage commercial international, une approche comparative.* Paris:Editions A.Pedone, 2023. 340 p. ISBN : 978-2-233-01050-6
5. Hotărâre Curtea Europeană a Drepturilor Omului „*Ostapenko v. Ukraine*", 2007, p. 40-42; „*Marini v. Albania*", 2007, p. 130-135; „*Regent Company v.Ucraina*", 2008, p.59-60. În : http://hudoc.echr.coe.int/ [Accesat 7.07.2024.]
6. International Council for Commercial Arbitration (ICCA). *Ghidul ICCA pentru interpretarea Convenției de la New York din 1958*, 191 p. În: https://www.arbitration-icca.org/iccas-guide-interpretation-1958-new-york-convention. [Accesat 7.07.2024.] International Bar Association(IBA). *Principiile directoare cu privire la conflictele de interese în arbitrajul internațional,* 2014, 39 p., În: https://acica.org.au/wp-content/uploads/IBA_Guidelines/IBA-Guidelines-on-Conflict-of-Interest.pdf. [Accesat 7.07.2024.] International Law Association. *Raport Final cu privire la ordinea publică ca temei de refuz a executării sentințelor arbitrale străine.* 2002, 12 p. În: http://www.ila-hq.org/. [Accesat 7.07.2024.]